

Anastasiia Miliukhina

ORCID: 0000-0003-2304-2660

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Artem Rybchenko

ORCID: 0000-0002-0335-3536

Міністерство закордонних справ України

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.45.5>

Державна соціальна політика: особливості і реалізація в Україні

JEL Classification: I31

Ключові слова: державна соціальна політика, соціальна сфера, управління соціальною сферою

Keywords: state social policy, social sphere, social sphere management

Анотація: У статті розглянуто питання реалізації державної соціальної політики та її особливості в Україні. Визначено поняття, мету, принципи державної соціальної політики України з метою розкриття теоретичних аспектів її функціонування. Розкрито організаційно-правові засади державної соціальної політики, для з'ясування аспектів правового регулювання її діяльності. Порівняно практичний досвід управління соціальною сферою у таких країнах як Польща та Данія з метою адаптування їх досвіду для застосування в Україні. Проаналізовано сучасний стан реалізації державної соціальної політики для оцінки ефективності діяльності, та визначено проблеми, які існують та чинники, що їх спричинили. Розкрито роль соціальної сфери як складової, яка впливає на розвиток України. На основі проаналізованих даних визначено напрями удосконалення управління соціальною сферою з метою покращення реалізації державної соціальної політики в Україні. Загалом, аналізуючи сучасний стан реалізації державної соціальної політики було виявлено ряд проблем, які зумовлюють її неефективність, тому на сучасному етапі все, ще залишається відкритим питання щодо того, як розробити ефективний та дієвий механізм функціонування державної соціальної політики.

State social policy: Features and implementation in Ukraine

Abstract: The article deals with the implementation of state social policy and its features in Ukraine. The concept, goal, and principles of the state social policy of Ukraine are defined in order to reveal the theoretical aspects of its functioning. The organizational and legal foundations of

state social policy are revealed to clarify the aspects of legal regulation of its activity. The practical experience of managing the social sphere in countries such as Poland and Denmark is examined in order to compare and adapt their experience for use in Ukraine. The current state of implementation of the state social policy is analyzed in order to assess the effectiveness of the activity. The existing problems and the factors that caused them are then identified. The role of the social sphere as a component influencing the development of Ukraine is thus revealed. Based on the analyzed data, the authors determine the directions for improving the management of the social sphere in order to improve the implementation of state social policy in Ukraine. In general, the analysis of the current state of implementation of state social policy revealed several problems that contribute to its inefficiency, which leads to the question of how to develop an efficient and effective mechanism for the functioning of state social policy remaining unanswered.

Вступ

В умовах стрімких глобальних змін і викликів від яких залежить розвиток цивілізації та суспільний прогрес, досить важливим елементом є соціальна сфера та політика держави, яка її регулює. Зважаючи, на ці зміни зараз пріоритетності для держави набуває розвиток людини та забезпечення її суспільного добробуту. В Україні наразі доволі складна ситуація, та є значна кількість негативних факторів, які свідчать про наявні проблеми у розвитку соціальної сфери. Прикладами таких факторів є військові події, складна економічна ситуація в країні, соціальна напруга, падіння життєвого рівня населення, майнове розшарування суспільства та ін. Усе це заважає соціально-економічному розвитку України тому, така негативна тенденція спонукає досліджувати та вивчати це питання, щоб знайти причини цих проблем, та визначити напрями їх удосконалення.

Метою статті є розкрити теоретичні, правові та практичні аспекти реалізації державної соціальної політики, визначити особливості, які характерні для України у сфері соціального забезпечення та обґрунтувати напрями удосконалення управління соціальною сферою, використовуючи світовий досвід.

Відповідно до мети та завдань стаття була поділена на три частини. Метою першої є визначення теоретичних засад та нормативно-правової бази державної соціальної політики України. Друга частина присвячена порівнянню практичного досвіду управління соціальною сферою у різних країнах із метою адаптування їх досвіду для застосування в Україні. Третя частина стосується питань аналізу сучасного стану реалізації державної соціальної політики в Україні, та на основі цих даних визначити напрями удосконалення управління соціальною сферою з метою покращення реалізації державної соціальної політики в Україні.

1. Теоретичні засади та нормативно-правова база державної соціальної політики

Аналізуючи історичний розвиток, слід зазначити, що він показує індивідуальні потреби людини, добробут населення, безпеку людини у соціальній та економічній сфері особистості, так і цілих спільнот формуються в певному напрямку поглядів, цінностей та уявлень, які мають реалізовуватись в суспільних відносинах та діяльності відповідних політичних інститутів. Як соціальне явище та різновид людської практики соціальна політика є одним із головних предметів дослідження та засобом реалізації процесу суспільного буття¹.

Сучасний етап розвитку України зумовлює глибоку і формувальну зміну, яка проявляється у переході від державного контролю та регулювання різних сфер суспільного розвитку до ринкової системи та ліберальних цінностей. Разом з тим, в період революційних перетворень та відсутності чітких концепцій і програм, має місце складна соціальна ситуація для більшої частини населення, у якого складається відчуття певної ностальгії з приводу відносної соціальної стабільності радянського часу.

Важливо зазначити, що поняття «соціальна держава» виникло в середині ХХ століття для визначення сучасної демократичної держави. Очевидно, що держава в будь-якому сенсі є соціальною, тому що вона побудована на соціальних засадах, тому концепція була створена, щоб підкреслити, що держава має розвинену та стабільну економіку, а отже, здатна не лише вимагати, а й проводити ефективну соціальну політику. Крім того, необхідною і вирішальною ознакою класифікації держави як соціальної структури є пріоритет прав людини².

В економічній літературі пропонується розуміти під соціальною політикою цілеспрямовану діяльність держави та інститутів громадського суспільства щодо регулювання соціальної сфери й соціальних відносин заради вдосконалення умов життя населення, перш за все соціально незахищених груп³.

---

¹ Соціальна політика в Україні: реалії та перспективи оновлення, ред. В. Г. Никифорова, Одеса 2015, с. 5.

² А. Ярошенко, Т. Семитіна, Н. Сушицька, *Історія та теорія соціальної політики України*, ред. А. О. Ярошенко, Київ 2018, с. 51.

³ Г. І. Чанишева, *Соціальна політика: поняття, цілі та правове забезпечення*, «Підприємництво, господарство і право» 2020, № 11, с. 81.

Соціальною політикою у вузькому розумінні вважається політика субсидій, спрямована на забезпечення соціального захисту лише окремих груп населення, а саме соціально незахищених верств населення.

Головною метою державної соціальної політики є забезпечення позитивних соціальних змін і соціального розвитку суспільства на основі соціальної справедливості, соціальної рівності та соціального захисту людей⁴.

Основними завданнями соціальної політики визначають: соціальний захист населення, індексації використання компенсацій і субсидій; допомога малозабезпеченим верствам населення; гарантування мінімального рівня оплати праці; пенсійне забезпечення; забезпечення освіти та професійної підготовки; охорона здоров'я; забезпечення житлом, матеріальна допомога сім'ям з дітьми, громадське споживання культурних цінностей тощо.

Суб'єктами державної соціальної політики в країні виступають:

- органи державної влади;
- об'єднання роботодавців;
- об'єднання працівників;
- бізнес-структури (підприємства, організації);
- громадські організації;
- громадяни.

Об'єктами соціальної політики є працездатне населення, непрацездатні (інваліди, люди похилого віку), соціально незахищені верстви населення (малозабезпечені сім'ї, інваліди, студенти, люди похилого віку та ін.). Предметом також є ринок праці та трудові відносини.

Основні напрями державної соціальної політики як на державному, так і регіональному рівні є складовою частиною ідеології державного будівництва, яка націлена на забезпечення прав і свобод людини, інтеграцію суспільства навколо національної ідеї, відтворення соціальних цінностей, соціальне партнерство, розвиток демократичних інститутів самоврядування у суспільстві, формування державної стратегії для зупинення тенденції моральної та духовної деградації суспільства. На рисунку 1 зазначено напрями державної соціальної політики в Україні.⁵

На рисунку 1 відображено основні напрями соціальної політики в Україні. Тобто, держава реалізуючи свої повноваження у сфері соціальної політики діє за такими напрямами як: політика у сфері доходів де вона встановлює соціальні стандарти життя, параметри життєвого рівня, забезпечує зростання заробітної плати населення; політика зайнятості та охорони праці, яка законодавчо встановлює засоби охорони праці, види і форми соціального страхування,

⁴ С. Бондаренко, Н. Бугас, *Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку*, «Державне управління: удосконалення та розвиток» 2021, № 2.

⁵ О. В. Смагло, *Соціальна політика: реалії та перспективи*, «Причорноморські економічні студії» 2019, № 38 (2), с. 72.

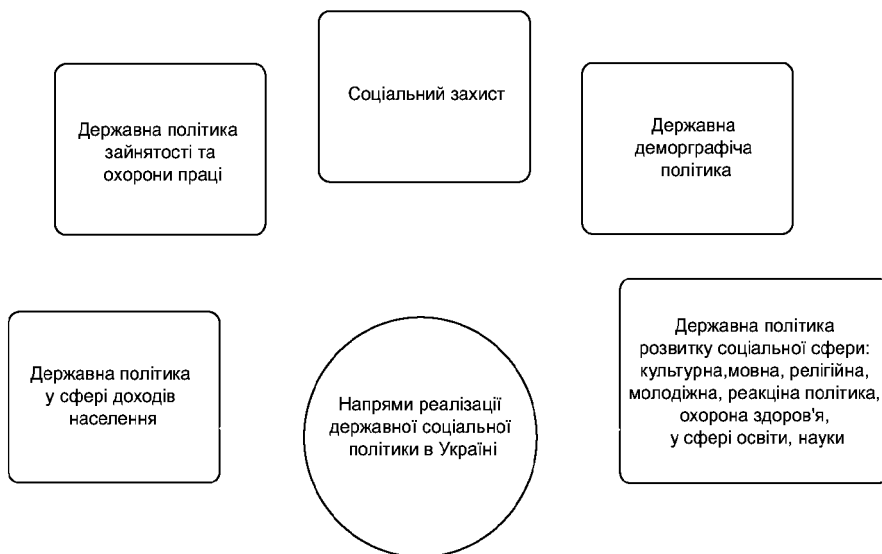

Рисунок 1. Напрями державної соціальної політики в Україні

Джерело: розроблено автором на основі джерела О. Смагло, *Соціальна політика: реалії та перспективи*, «Причорноморські економічні студії» 2019, № 38 (2), с.70–73.

забезпечує повну продуктивність зайнятості населення, та запобігає безробіттю; щодо соціального захисту, то тут держава визначає та встановлює параметри пенсійного забезпечення та інших видів соціального страхування, допомоги, обслуговування, а також соціальних пільг і гарантій; демографічну політику, держава реалізує через стимулювання репродуктивного зростання населення, державну допомогу сім'ї, та регулює міграційні процеси; політика розвитку соціальної сфери: тут держава регулює та розвиває різні сфери такі, як: культурну, мовну, релігійну, молодіжну, рекреаційну політику, охорони здоров'я, у сфері освіти, науки тощо. Тобто, вона проводить заходи з метою реалізації соціальної політики та покращення життя суспільства.

Досить необхідним для розуміння того, як функціонує та реалізується державна соціальна політика є розкриття такого аспекту державної соціальної політики як нормативно-правове забезпечення цієї сфери.

Соціальна сфера в Україні регулюється наступними нормативно-правовими актами⁶:

- Конституція України;
- міжнародні угоди і конвенції;

⁶ А. Ярошенко, Т. Семигіна, Н. Сушицька, *Історія та теорія соціальної політики України*, ред. А. О. Ярошенко, Київ 2018, с. 55.

- законодавчі акти, які регулюють політику даної сфери;
- укази Президента України;
- постанови Кабінету Міністрів України;
- накази або розпорядження галузевих міністерств;
- та інші нормативно-правові акти.

У Конституції України⁷ зазначені основні права громадян та обов'язки держави у забезпеченні рівних та належних умов життя. Згідно статт 3 Конституції України, найвищою соціальною цінністю в Україні є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Держава відповідає за свою діяльність, та гарантує забезпечення прав і свобод людини, та визначає це своїм головним обов'язком.

Досить важливий правовий аспект, який безпосередньо регламентує права громадян у соціальній сфері зазначено у статті 46 Конституції України. Ця стаття визначає, що громадяни мають право на соціальний захист, включаючи право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття незалежного від обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом⁸.

Щодо міжнародних угод та конвенцій, які впливають на прийняття та впровадження рішень у соціальній сфері відносять такі⁹:

1. Декларація ООН з прав людини.
2. Римська конвенція (1950 р.)

Законодавчі акти, які регулюють соціальну сферу в Україні:

- Закон України «Про зайнятість населення» (1991 р.);
- Закон України «Про пенсійне забезпечення» (1991 р.);
- Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;

⁷ Конституція України від 28 червня 1996 року. Офіц. вид. Відомості Верховної Ради України 1996, № 30, ст. 141, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 6.11.2022).

⁸ Конституція України від 28 червня 1996 року. Офіц. вид. Відомості Верховної Ради України 1996, № 30, ст. 141, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 6.11.2022).

⁹ А. Ярошенко, Т. Семигіна, Н. Сушицька, *Історія та теорія соціальної політики України*, ред. А. О. Ярошенко, Київ 2018, с. 56.

- Закон України «Про основи соціального захисту інвалідів в Україні»;
- Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (1992 р.);
- Закон України «Про основні принципи соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» (1993 р.);
- Закон України «Про соціальні послуги»;
- Комплексна програма забезпечення реалізації стратегії подолання бідності, затверджена урядом країни (2001 р.), визначає комплекс заходів, спрямованих на виконання основних напрямів подолання бідності.

Усі зазначені нормативно-правові акти формують та визначають напрями реалізацій державної соціальної політики. Тобто, у цих актах зазначені різні положення, які забезпечують соціальний захист прав громадян та унормовують соціальні гарантії, які має забезпечити держава відповідно до своїх обов'язків.

Отже, як підсумок, доцільно зазначити, що у цьому розділі було проаналізовано, та визначено поняття соціальної політики, перелічені основні напрями, та принципи відповідно до яких має реалізовуватись соціальна політика держави.

Також, розглянуто організаційно-правові засади державної соціальної політики, а саме зазначено низку нормативно-правових актів, які регламентують державну політику у сфері соціального захисту, сфери зайнятості, пенсійного забезпечення населення, гендерної рівності громадян та забезпечення соціального захисту вразливих верств населення.

3. Світовий досвід реалізації соціальної політики

Щоб глибше дослідити, та визначити роль державної соціальної політики, доцільно розглянути і світову практику реалізації соціальної політики у різних країнах. Це допоможе порівняти практичний досвід управління соціальною сферою та розглянути можливості адаптування їх досвіду для застосування в Україні. Для дослідження світової практики були обрані такі країни як Польща та Данія.

3.1. Соціальна політика Республіки Польща

Соціальну політику у Польщі реалізує Міністерство сім'ї та соціальної політики. Місією Міністерства є створення засад для покращення якості життя у сфері сім'ї, праці та соціального захисту — міцна родина, стабільна робота, активний вік та гідний вихід на пенсію¹⁰.

¹⁰ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://www.gov.pl/web/rodzina/informacje-o-urzedzie> (дата звернення: 5.11.2022).

До складу Міністерства входять організаційні підрозділи, що займаються питаннями управління у сфері «соціального захисту», «сім'ї», «праці». Зазначені підрозділи опікуються різними питаннями у сферах соціальної допомоги. Кожен з цих відділів має свої повноваження, функції та питання, які вони регулюють у своїй діяльності. Наприклад, відділ соціального захисту реалізує свої повноваження у питаннях соціального страхування та забезпечення населення, також, пенсійного забезпечення, впровадження соціальних програм для незахищених верств населення. Відділ з питань сім'ї створює програми для покращення демографічної ситуації в країні, значна кількість повноважень відведена саме захисту та підтримки дітей і сімей, які цього потребують, тобто цей відділ реалізує захист прав сім'ї та дитини. Щодо, відділу з питань праці, основна їх діяльність полягає в тому, щоб проводити політику працевлаштування, протидіяти безробіттю населення, захисту трудових відносин, умов праці, та ін.

Щодо, практичного досвіду, то слід зазначити, що Міністерством сім'ї та соціальної політики Польщі реалізуються такі, загальнодержавні соціальні програми: Урядова програма «Родина 500+»¹¹, Багаторічна програма «Старший+» на 2021–2025 роки¹², Довгострокова програма для людей похилого віку «Актив+» на 2021–2025 роки¹³. У таблиці 1 зазначено сутність та основні результати реалізації цих держаних соціальних програм.

У таблиці 1 зазначено 3 основних соціальних програми, які реалізує уряд Польщі з метою покращення соціального добробуту різних груп населення. Дві з цих програм, а саме Багаторічна програма «Старший+» та Довгострокова програма для людей похилого віку «Актив+» створені з метою підтримки людей похилого віку, покращення умов та рівня задоволеності від життя. Щодо, урядової програми «Родина 500+», то вона націлена на покращення умов для створення сімей та виховання дітей. Як результат цієї програми— покращення демографічної ситуації в країні. Аналізуючи, дані стосовно реалізації цих програм, то вони є досить ефективними та результативними, адже кількість осіб, та обсяг соціальної допомоги у цих програмах зростає.

¹¹ Rządowy Program „Rodzina 500+”, <https://mrips-programy.hostlab.pl/mapa/f2f17fb1-dcef-4ac0-8265-828bef5738ff> (дата звернення: 5.11.2022).

¹² Program wieloletni „Senior+” na lata 2021–2025, <https://mrips-programy.hostlab.pl/mapa/c7d60de6-85c0-4ac8-ac6d-ec17c67f1c35> (дата звернення: 5.11.2022).

¹³ Program wieloletni na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021–2025, <https://mrips-programy.hostlab.pl/mapa/06b8635c-2683-41e4-bd4c-9cbeef049fef> (дата звернення: 5.11.2022).

Таблиця 1. Загальнодержавні соціальні програми в Польщі, їх сутність та основні результати

Програма	Сутність та основні результати діяльності програми
Урядова програма «Родина 500+»	Суть програми «Родина 500+» полягає в реальній підтримці батьків, які виховують дітей, грошовою допомогою розмірі 6 тис. злотих щорічно на кожну дитину до 18 років. Призначення допомоги по догляду за дитиною в рамках програми «Родина 500+» — часткове покриття витрат, пов'язаних з вихованням дитини, в т.ч. з доглядом за ним і задоволенням їх життєвих потреб. Ця програма виявилася найбільшою соціальною програмою після політичної трансформації в Польщі, яка змінила життя багатьох сімей. Програма передбачала кращі умови для створення сімей та виховання дітей, а отже, вона вважається одним із найкращих способів підтримки сімей у майже всіх соціальних групах. Сім'ї стали помітно багатшими, з'явилися кращі перспективи для їх розвитку, на утримання і виховання дітей. Що, як результат, покращує демографічну ситуацію в країні. У період з 2021 до 2022 року Польща надала підтримку сім'ям у розмірі — 70,7 млрд злотих, та 7,6 млн осіб по всій країні.
Багаторічна програма «Старший+» на 2021–2025 роки	Операційною метою Програми є підтримка людей похилого віку — професійно неактивних людей віком від 60 років, шляхом надання їм можливості скористатися пропозицією для соціальної активності, а також послугами у сфері фізичної активності чи кінезотерапії, освіти, культури, відпочинку. В рамках Програми для людей похилого віку створюється інфраструктура, яка дозволяє їм активно проводити вільний час, а також активізувати та залучати людей похилого віку до самодопомоги та користі для місцевого середовища. Кількість пенсіонерів, охоплених підтримкою у 2022 році — 14,7 тис. осіб, розмір гранту, призначеного для створення будинків денного перебування «Сеньор+» та клубів «Сеньор+» складає 20,4 млн злотих, а кількість створених будинків денного перебування «Сеньор +» та клубів «Сеньор +» на даний момент складає 106 по всій країні.
Довгострокова програма для людей похилого віку «Актив+» на 2021–2025 роки	Основна мета багаторічної програми для людей похилого віку «Актив+» на 2021–2025 роки — активізація участі людей похилого віку в усіх сферах суспільного життя. На програму «Актив+» будуть виділяти 40 млн злотих кожного року її дії. Загалом це становитиме 200 млн злотих на заходи та ініціативи, які активізують людей похилого віку. У програмі виділені, такі пріоритетні напрямки: соціальна діяльність; соціальна участь; цифрова інклюзія.

Джерело: розроблено автором на основі джерела даних сайту Міністерства сім'ї та соціальної політики про Урядову програму «Родина 500+»¹⁴, Багаторічну програму «Старший+» на 2021–2025 роки та Довгострокову програму для людей похилого віку «Актив+» на 2021–2025 роки¹⁵.

¹⁴ Rządowy Program «Rodzina 500+», <https://mrrips-programy.hostlab.pl/mapa/f2f17fbl-dcef-4ac0-8265-828bef5738ff> (дата звернення: 5.11.2022).

¹⁵ Program wieloletni «Senior+» na lata 2021–2025, <https://mrrips-programy.hostlab.pl/mapa/c7d60de6-85c0-4ae8-ac6d-ec17c67f1c35> (дата звернення: 5.11.2022); Program wieloletni na rzecz

3.2. Соціальна політика Данії

Соціальну політику Данії реалізує Міністерство соціальних справ та пенсіонерів. Реалізуючи свою політику Міністерство опікується питаннями: соціального захисту знедолених дітей та молоді, соціально ізольованих дорослих, політикою щодо осіб з інвалідністю та літніх громадян, забезпечує та захищає гарантії сімейного права, впливає та реалізує свою діяльність для забезпечення громадського добробуту суспільства, співпрацює з іншими країнами, шляхом покращення міжнародних зв'язків у соціальній сфері¹⁶.

Для аналізу практичного досвіду реалізації соціальної політики в Данії, була обрана Національна програма реформ Данії на 2022 рік¹⁷, яка розроблена її урядом. Вона зазначає основні цілі та завдання, які має реалізувати уряд Данії, зокрема, у соціальній сфері.

Згідно з цією програмою, громадяни Данії мають доступ до низки соціальних послуг, які підтримують незахищених громадян. У 2021 році уряд Данії уклав кілька угод із партіями парламенту, які мають сприяти кращому соціальному залученню. Завдяки угоді «Спочатку діти» започатковано низку ініціатив, щоб переконатися, що більше дітей та молоді отримують належну допомогу. Політична угода «Створення Фонду для змішаних міст — дешевше житло та вихід із бездомності», на цю програму було витрачено 1 мільярд датських крон, з метою забезпечення цільової групи дешевим житлом. Мета — суттєво зменшити кількість бездомних та покласти край довготривалій бездомності.

У 2021 році уряд Данії представив національні цілі в рамках Плану дій Європейської Комісії щодо Європейського стовпа соціальних прав. Враховуючи це, уряд Данії встановив три національні цілі до 2030 року:

— ціль щодо зайнятості: до 2030 року має бути зайнято 80% людей віком від 20 до 64 років (структурні показники зайнятості);

— ціль стосовно навчання: 60% дорослих у віці від 25 до 64 років мають брати участь у навчанні щороку до 2030. Однак ця ціль може бути переглянута у світлі майбутніх нових даних щодо поточних показників данії за 2022 рік;

— ціль у сфері соціальної інтеграції: кількість людей, які живуть у домогосподарствах з низькою інтенсивністю праці (lwi), має бути зменшена на 30000 осіб у 2030 році порівняно з рівнем 2019 року.

Відповідно до цієї програми у таблиці 2 зазначено поточні показники національних цілей Данії до 2030 року.

Osób Starszych «Aktywni+» na lata 2021–2025, <https://mrips-programy.hostlab.pl/mapa/06b86-35c-2683-41e4-bd4c-9cbeef049fef> (дата звернення: 5.11.2022).

¹⁶ Responsibilities of the Ministry of social affairs and senior citizens, <https://english.sm.dk/> (дата звернення: 5.11.2022).

¹⁷ Denmark's National Reform Programme 2022, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/denmarks_national_reform_programme_2022_en.pdf (дата звернення: 5.11.2022).

Таблиця 2. Поточні показники та національні цілі до 2030 року

	Поточні показники	Національні цілі до 2030 року
Цільовий показник зайнятості (у відсотках)	78,01% (2020)	80%
Цільове значення для навчання (у відсотках)	50,4% (2016)	60%
Цільовий показник соціальної інтеграції (кількість осіб)	414,000 (2019)	384,000

Джерело: розроблено автором на основі джерела Denmark's National Reform Programme 2022¹⁸

У таблиці 2 зазначені основні цілі, які ставить перед собою уряд Данії відповідно до своєї стратегії. Так як соціально-економічна ситуація в Данії є досить сприятливою, ця Національна реформа була розроблена з метою відповідності своїх показників, до показників визначених Планом дій Європейської Комісії щодо Європейського стовпа соціальних прав. Тому, наприклад цільовий показник зайнятості до 2030 року має зрости всього на 2%, це свідчить, що у них майже 80% населення є працевлаштованими. Щодо, цільового показника у навчанні, то дані відображені в таблиці показують ситуацію за 2016 рік, проте, як зазначалось в програмі, цей показник у 2022 році може бути значно більшим. Щодо, соціальної інтеграції, то цей показник вимірює «людей у домогосподарствах з низькою інтенсивністю праці», тому до 2030 року Данія планує скоротити кількість таких осіб на 30 000.

Вище зазначене дає змогу зробити висновок, що державна соціальна політика, відіграє важливу роль в соціально-економічному становищі будь-якої країни. Проаналізувавши світову практику реалізації соціальної політики, таких країн як Польща та Данія, було визначено, що у цих країнах досить ефективно реалізується державна соціальна політика. Уряди цих країн спрямовують свою діяльність на покращення добробуту громадян, через реалізацію своїх соціальних програм.

Загалом аналізуючи матеріал дослідження можна побачити, що у цих країнах населення має доступ до низки соціальних послуг. Держави активно реалізують свої обов'язки у сферах захисту соціальних прав та гарантій громадян. Так, як і Польща і Данія є країнами-членами ЄС, то у реалізації соціальної політики уряди їхніх країн реалізують свою діяльність відповідно до чинних нормативно-правових актів Європейського Союзу та директив. Тому для органів публічної влади України, яка знаходиться в активному процесі євроінтеграції, доцільно аналізувати досвід цих країн, з метою розуміння майбутніх напрямків та дій, які потрібно буде реалізувати для покращення соціально-економічної ситуації в Україні.

¹⁸ An official website of the European Union, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/denmarks_national_reform_programme_2022_en.pdf (дата звернення: 5.11.2022)

4. Аналіз реалізації державної соціальної політики та визначення напрямків удосконалення управління соціальною сферою в Україні

Завдяки аналізу сучасного соціально-економічного стану та основних показників діяльності публічних органів влади, можна зробити висновки про те, як реалізується державна соціальна політика в Україні. Це дасть змогу визначити проблеми, знайти шляхи вирішення, та розробити певні рекомендації щодо покращення управління соціальною сферою.

Державну соціальну політику в Україні реалізує Міністерство соціальної політики України. Основним завданням Міністерства соціальної політики є формування та забезпечення реалізації державної політики у сферах: зайнятості населення та трудової міграції, трудових відносин, соціального захисту, соціального обслуговування населення з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей; з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, попередження насильства в сім'ї та з питань протидії торгівлі людьми, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей; з питань гуманітарної допомоги¹⁹.

Аналізуючи діяльність цього міністерства можна зазначати, що воно здійснює свою політику та гарантує захист прав відповідно до Державних соціальних стандартів. Міністерство соціальної політики відповідно до своїх повноважень регулює питання у сфері пенсійного забезпечення, надає житлові субсидії населенню, проводить роботу щодо створення суспільного середовища рівних можливостей для осіб з інвалідністю та інтеграції їх у суспільне життя, також забезпечує підтримку сімей, у яких народилась дитина, або багатодітним сім'ям. Надає соціальних гарантій різним категоріям осіб: чорнобильцям, дітям війни, ветеранам праці, учасникам Революції Гідності та ін.²⁰

Щод актуальних проблем, через військову агресію рф кожного дня збільшується рівень втрат, збитків та руйнувань, які несе Україна. Тому, Міністерство соціальної політики створило гуманітарний рахунок, на якому збираються благодійні внески на гуманітарну допомогу українцям, постраждалим від російської агресії. На рисунку 2 зазначено статистичні дані, щодо розподілу благодійної допомоги, зарахованої на гуманітарний рахунок Міністерства соціальної політики України, відкритого в Національному Банку України.

¹⁹ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України» від 17 червня 2015 р. № 423, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.11.2022).

²⁰ Види діяльності Міністерства соціальної політики України, Міністерство соціальної політики, <https://www.msp.gov.ua/> (дата звернення: 13.11.2022).

Рисунок 2. Статистика розподілу благодійної допомоги, зарахованої на гуманітарний рахунок Міністерства соціальної політики України.

Джерело: розроблено автором на основі джерела Статистичні дані розподілу благодійної допомоги, зарахованої на гуманітарний рахунок Міністерства соціальної політики України, відкритого в НБУ, <https://www.msp.gov.ua/content/dashboard.html> (дата звернення: 13.11.2022).

На рисунку 2 відображено категорії витрат у відсотковому відношенні, які були витрачені з благодійного рахунку Міністерства соціальної політики, на гуманітарну допомогу українцям, постраждалим від російської агресії. Міністерство витрачає багато коштів з цього рахунку, з метою реалізації своєї політики соціального захисту населення. Загальна сума витраченої допомоги складає 432,7 млрд грн, та завдяки цьому 1,2 млн осіб отримали допомогу, на яку потребували. Найбільшими категоріями витрат на допомогу було витрачено на задоволення продовольчих потреб, розмір цієї допомоги складає 139,6 млрд грн, це 32% від загальних витрат. Також, велика частина коштів витрачалася на забезпечення житлом ВПО, з числа багатодітних сімей, чие житло було зруйноване або пошкоджене внаслідок бойових дій, розмір цієї допомоги складає 100 млрд грн, що дорівнює 23% від загальної суми. Міністерство допомагало громадянам шляхом забезпечення медичними засобами, товарами першої необхідності (одягом, взуттям, гігієнічними засобами), також сприяло вивезенню, евакуації цивільного населення з регіонів де був високий рівень небезпеки, та здійснювала інші види допомоги.

Також, щоб дослідити сучасний стан, того як реалізується державна соціальна політика в Україні, доцільно проаналізувати основні показники соціально-економічного становища України, з метою визначення рівня ефективності реалізації цієї політики. Адже економічний стан країн напряму

впливає на добробут громадян, їх дохід, та на реалізацію соціальної політики, зокрема. У таблиці 3 зазначено основні соціально-економічні показники в період з 2017 по 2021 роки.

Таблиця 3. Основні соціально-економічні показники України за 2017–2021 роки

Показник	Роки				
	2017	2018	2019	2020	2021
Валовий внутрішній продукт у розрахунку на одну особу, грн	70224,3	84192,0	94589,8	100432,5	131907,2
Реальний наявний дохід (у % до попереднього року)	110,9%	110,9%	109,0%	104,5%	104,3%
Рівень зайнятості населення (у % до населення віком 15–70 років)	56,1%	57,1%	51,7%	49,9%	49,3%
Рівень безробіття (у % до населення віком 15–70 років)	9,9%	9,1%	8,6%	9,9%	10,3%
Середньомісячна заробітна плата номінальна (у % до попереднього року)	137,1%	124,8%	118,4%	110,4%	120,9%
Середньомісячна заробітна плата реальна (у % до попереднього року)	119,1%	112,5%	109,8%	107,4%	110,5%
Рівень інфляції	113,7%	109,8%	104,1%	105,0%	110,0%

Джерело: розроблено автором на основі статистичних даних про Валовий внутрішній продукт в Україні на душу населення, реального наявного доходу населення, розрахунку зайнятого населення за статтю, типом місцевості та віковими групами, рівня безробіття, темпів зростання/зниження номінальної та реальної заробітної плати та індексу інфляції в Україні²¹.

У таблиці 3 зазначені основні соціально-економічні показники, які дають змогу визначити рівень економічного добробуту населення, та побачити динаміку показників. Отже, аналізуючи ці показники, можна зробити висновок — економічна ситуація є доволі не позитивною. В Україні вже багато років спостерігається зниження реальних обсягів ВВП, та загалом у розрахунку ВВП на одну особу в Україні є доволі низькою у порівнянні з іншими

²¹ Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні на душу населення, <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/> (дата звернення: 15.11.2022); Реальний наявний дохід населення, https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/arh_dvn_kv_u.htm (дата звернення: 15.11.2022); Зайнятість населення за статтю, типом місцевості та віковими групами, https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_znsmv_u.htm (дата звернення: 15.11.2022); Рівень безробіття в Україні <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/> (дата звернення: 15.11.2022); Головне управління статистики у Харківській області. Управління інформаційних технологій, *Темпи зростання/зниження номінальної та реальної заробітної плати*, <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/dynamika-tempu-zrostantia-znyzhennia-nominalnoi-zarobitnoi-platy-ta-indeksu-realnoi-zarobitnoi-platy> (дата звернення: 15.11.2022); Індекс інфляції в Україні, <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 15.11.2022).

більш розвиненими країнами, що свідчить про низький добробут громадян. Показник реального наявного доходу показує, що дохід зростає, проте дуже повільно, а з 2018 року взагалі спостерігається тенденція зниження темпів приросту доходу, тобто якщо у 2018 цей показник складав 110,9 % приросту, то у 2021 — 104,3%. Проте навіть тоді, коли рівень доходу зростає, населення не відчуває цього через надто високий рівень інфляції, у порівнянні з країнами ЄС у яких рівень інфляції не перевищує 10%, ситуація в Україні є дуже складною у 2021 році вона склала 110,9%, що свідчить про нестабільність економіки країни. Щодо, ситуації на ринку праці, яка є безпосередньо до сфери соціальної політики, то тут ситуація, також є невтішною. З кожним роком рівень безробіття зростає, тобто якщо у 2018 році цей показник склав 8,6%, то через кризу COVID-19 цей показник у 2020 та 2021 році виріс, у 9,9% та 10,3% відповідно. Це свідчить, що кількість зайнятого населення з кожним роком знижується, що демонструє наявні проблеми, які пов'язані з неефективною політикою держави у сфері зайнятості населення. Відповідно держава розробляє таку політику, яка не зможе протистояти викликам, які існують. Стосовно показників середньомісячної реальної та номінальної заробітної плати для проаналізованих років, характерний приріст цих показників, проте, навіть за таких умов, зростання добробуту населення не відчуває а через інфляцію та втрату роботи навіть погіршується. Тому, як висновок, соціальна політика не може існувати та реалізовуватись, окремо від економіки і потрібно розробляти політику, яка б діяла комплексно.

Також, на реалізацію державної соціальної політики впливають риси, які їй притаманні, та які можуть бути причиною того, що ефективність реалізації самої політики є низькою. Отже, українська державна соціальна політика характеризується наступними рисами²²:

- низька ефективність;
- надмірна бюрократизація;
- розгалуженість системи пільг і допомог;
- відсутність дієвих механізмів контролю та відповідальності;
- значне податкове навантаження;
- орієнтація на бюджетне фінансування;
- відсутність системності.

Тобто такі риси, як надмірна бюрократизація, відсутність системності, не дієвий механізм контролю та відповідальності, високе податкове навантаження, яке тисне на населення, усе це негативно впливає на результати та ефективність діяльності держави у сфері соціального захисту населення.

Щодо розгалуженої системи пільг і допомог, то на них ідуть великі кошти, які фінансуються з бюджету. Загалом є результати, які показують, що со-

---

²² Л. Чорна, С. Кудлаєнко, *Соціальна політика України: особливості та напрями розвитку*, «Агросвіт» 2018, № 18, с. 17.

ціальна політика реалізується в державі та здійснюється допомога для осіб, які цього потребують. Протерівень життя населення не змінюється, а в деяких випадках, через економічну нестабільність навіть погіршується. Тому, через усі ці проблеми ефективність реалізації соціальної політики є низькою та потребує розробки нової моделі держаної соціальної політики в Україні.

Ця нова модель повинна, діяти за такими напрямками, які б вирішували проблеми, які найбільше турбують населення. Тому, потрібно розробляти політику, яка б: скорочувала рівень бідності, сприяла зростанню зайнятості населення, збільшувала рівень доходів у порівнянні з інфляцією, покращувала демографічну ситуацію, а саме проводила заходи, які б запобігали міграції кваліфікованих кадрів, забезпечувала кращі умови соціального захисту вразливих верств населення, також, щоб ця політика позитивно впливала на зміцнення конкурентоспроможності економіки країни, поводити заходи, для реалізації ефективної антикорупційної політики, здійснюватисистематизацію та аналіз кількості пільг, та у разі необхідності скоротити їх, покращити рівень якості надання соціальних послуг населенню, з метою підвищення ефективності соціальної політики.

Висновки

У статті були розкриті теоретичні, правові та практичні аспекти реалізації державної соціальної політики, визначено особливості, які характерні для України у сфері соціального забезпечення, та обґрунтуванні напрями удосконалення управління соціальною сферою, використовуючи світовий досвід.

Аналізуючи сучасний стан реалізації соціальної політики в Україні було виявлено ряд проблем, які зумовлюють її неефективність. Було досліджено чинники та проаналізовано різні показники діяльності Міністерства соціальної політики, обсяг ВВП у розрахунку на душу населення, рівень безробіття та зайнятості населення, рівня інфляції, та доходів населення протягом 5 років, усі ці дані дають змогу побачити соціально-економічний рівень життя та добробуту населення, який в Україні, наразі, є доволі низьким у порівнянні з країнами ЄС. До основних чинників, які погіршують стан реалізації соціальної політики відносять, такі: економічна нестабільність в країні, надмірна бюрократизація процесів, розгалужена система пільг та допомог, високий рівень корупції, відсутність дієвих механізмів контролю та відповідальності органів публічної влади.

Проаналізувавши усі чинники, які впливають на соціальну сферу було запропоновано такі шляхи удосконалення управління соціальною сферою:

По-перше, потрібно розробити нову модель соціальної політики України, адже існуюча є неефективною. Міністерству соціальної політики слід розробити стратегічну програму, реалізація якої допоможе покращити якість соціального забезпечення, працювати наджитловими програмами для насе-

лення, також, відповідно цієї стратегії створювати сприятливі умови праці для працездатних громадян, шляхом забезпечення робочими місцями та гідної заробітної плати. Для цього можна використати проаналізований досвід країн-членів Європейського союзу для адаптації в Україні, наприклад, уряди таких країн як Данія та Польща реалізують відмінну політику соціального захисту та гарантій соціальної безпеки населення. Проте, потрібно враховувати економічну та політичну ситуацію, тенденції, менталітет та інші чинники, які впливають на реалізацію реформ та програм.

По-друге, потрібно розробити механізм, який комплексно вирішував проблеми соціально-економічного спрямування. Для цього слід вносити зміни до законодавства, реформувати діяльність органів управління з метою покращення соціально-економічного становища в країні, що позитивно впливатиме на життя населення.

По-третє, з метою покращення якості надання соціальних та адміністративних послуг, доцільно цифровізувати процес їх надання, наприклад створити застосунок для Міністерства соціальної політики України, або використовувати єдиний портал державних послуг «Дія», що зменшить кількість часу на надання послуг та оптимізує цей процес для органів публічної влади.

Також слід розробляти дієвий механізм ефективної антикорупційної політики, адже корупція є тим негативним фактором, який заважає нормальному розвитку економіки, та заважає реалізовувати програми, які необхідні для розвитку країни. Дієвий механізм контролю та відповідальності органів публічної влади може позитивно вплинути, як на соціальну сферу, так і на рівень корупції в країні.

Підсумовуючи, слід сказати, що всі ці заходи розроблені з метою підвищення ефективності реалізації соціальної політики. Впровадження зарубіжної практики, дотримання рекомендацій та запровадження ефективної боротьби з негативними чинниками допоможе змінити та покращити соціально-економічний стан, що позитивно вплине і на соціальну сферу в Україні.

Бібліографія

Нормативно-правові акти

Конституція України від 28 червня 1996 року. Офіц. вид. Відомості Верховної Ради України 1996, № 30, Ст. 141, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України» від 17 червня 2015 р., № 423, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text>.

Література

Бондаренко С. М., Бугас Н. В, *Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку*, «Державне управління: удосконалення та розвиток» 2021, № 2.

Смагло О. В., *Соціальна політика: реалії та перспективи*, «Причорноморські економічні студії» 2019, № 38 (2).

Соціальна політика в Україні: реалії та перспективи оновлення, ред. В. Г. Никифоренко, Одеса 2015.

Чанишева Г. І., *Соціальна політика: поняття, цілі та правове забезпечення*, «Підприємництво, господарство і право» 2020, № 11.

Чорна Л. О., Кудласенко С. В., *Соціальна політика України: особливості та напрями розвитку*, «Агросвіт» 2018, № 18.

Ярошенко А. О., Семигіна Т. В., Сушицька Н. В., *Історія та теорія соціальної політики України*, ред. А. О. Ярошенко, Київ 2018.

Інтернет-джерела

Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні на душу населення, <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/>.

Види діяльності Міністерства соціальної політики України. Дані з офіційного сайту Міністерства соціальної політики, <https://www.msp.gov.ua/>.

Зайнятість населення за статтю, типом місцевості та віковими групами. https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/tr/eans/eans_u/arch_znsmv_u.htm.

Індекс інфляції в Україні, <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>.

Реальний наявний дохід населення, https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/arch_dvn_kv_u.htm.

Рівень безробіття в Україні, <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>.

Статистичні дані розподілу благодійної допомоги, зарахованої на гуманітарний рахунок Міністерства соціальної політики України, відкритого в НБУ, <https://www.msp.gov.ua/content/dashboard.html>.

Головне управління статистики у Харківській області. Управління інформаційних технологій. *Темпи зростання/зниження номінальної та реальної заробітної плати*, <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/dynamika-tempu-zrostannia-znyzhennia-nominalnoi-zarobitnoi-platy-ta-indeksu-realnoi-zarobitnoi-platy>.

Міністерства соціальної політики, *Територіальні центри соціального обслуговування*, <https://www.msp.gov.ua/content/centri-zahistu.html>.

Denmark's National Reform Programme 2022, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/denmarks_national_reform_programme_2022_en.pdf.

O ministerstwie, <https://www.gov.pl/web/rodzina/informacje-o-urzedzie>.

Program wieloletni «Senior+» na lata 2021–2025, <https://mrrips-programy.hostlab.pl/mapa/c7d60de6-85c0-4ae8-ac6d-ec17c67f1c35>.

Program wieloletni na rzecz Osób Starszych «Aktywni+» na lata 2021–2025, <https://mrrips-programy.hostlab.pl/mapa/06b8635c-2683-41e4-bd4c-9cbeef049fef>.

Responsibilities of the Ministry of Social Affairs and Senior Citizens, <https://english.sm.dk/>.

Rządowy Program «Rodzina 500+», <https://mrrips-programy.hostlab.pl/mapa/f2f17fb1-dcef-4ac0-8265-828bef5738ff>.